

„ISTENNEK, HAZÁNAK, TUDOMÁNYNAK”: A szentgyörgyvölgyi Zsoldos család pápai ága •

A családtörténeti szakirodalom keveset foglalkozott a szentgyörgyvölgyi Zsoldos családdal és annak pápai ágával. Máig leg részletesebben Nagy Iván genealógiai könyvsorozatának 1865-ben megjelent kötete taglalja történetüket.¹ Ezen írás azonban nem túl részletes, leginkább a família némely nevezetesebb tagját ismerteti a kortárs Zsoldos Ignác (1803–1885) jogtudós által közölt adatok alapján. A Zsoldos család egy-egy tagjával azonban a későbbiekben részletesebben foglalkozott az orvos-, a nyelv- és a jogtörténet, illetve az ipartörténet.

A ZSOLDOSOK AZ ŐRSÉGBEN

A család eredete a nyugat-magyarországi Őrség vidékére vezethető vissza. Az Őrségben élő, kiváltságolt jogállású örök egyik legnépesebb családja a Zsoldos familia volt, melynek nevét az idők folyamán Soldos és Szoldos alakban is használták, amely a XVIII. század végére Zsoldos formában állandósult.² Többen viselték közülük az őrségi örök őrnagyának tisztségét is.

A Szalafőn élő, és a közeli birtokuk után szentgyörgyvölgyi nemesi előnévvel ismert Zsoldos családról már a XVI. századból vannak okleveles említések. 1513-ban Zsoldos Istvánt, 1542-ben pedig Osvátot említik szentgyörgyvölgyi birtokosként.³ 1553-ban Bakacs Sándor özvegye, Barkóczy Kata a szintén özvegy Zsoldos (*Soldos*) Lászlóné Bóbis Dorottyától és fiától, Jánostól zálogba vette azok szentgyörgyvölgyi birtokát, melyet 1568-ban János 41 forint áron el is adott a Bakacsoknak.⁴

¹ NAGY 1865. 455–459.

² NAGY 1865. 456.

³ ZALA 2004.

⁴ BONCZ 1899. 5–6.

1570-en Zsoldos (*Soldos*) János személyesen vallja, hogy a gabonahiány, az éhség és a szegénység miatt a szentgyörgyvölgyi nemesi kúriáját és házát minden hozzátartozó javakkal együtt 91 forint 73 dénárért elzálogosította Zakoczy Mártonnak.⁵

A török idők alatt az Őrség lakossága is megfogyatkozott, a XVI. századtól pedig elterjedt a protestantizmus. A terület 1524-ben a Batthyány család tulajdonába került. Az addig is folyamatosan csökkenő kiváltságait már egyáltalán nem vették figyelembe, ezért akinek lehetősége volt rá, címereslevelet szerzett és ezáltal az országos nemesek közé került.

Az 1608. évi XV. törvénycikk 12. §-ban Zsoldos (*Soldes*) Mártont mint Zala vármegye szentgróti járásának szolgabíróját említik.⁶ Ugyanő 1617. január 18-án Zala vármegye közgyűlésének jegyzőkönyvében már néhai szolgabíróként fordul elő.⁷ Ekkor a halála miatt más választottak a helyére. Életkorából adódóan valószínűleg nem járunk távol a valóságtól, ha a XVII. század elején élt vámosi Saáry Gergely veszprémi szolgabíró feleségében, szentgyörgyvölgyi Zsoldos Zsuzsannában az ő leányát vagy más közeli rokonát sejtjük.

A későbbi tanúvallomások alapján feltételezhetően ezen Márton fia volt az a Márton, aki a család címereslevelét kapta. III. Ferdinánd király Pozsonyban, 1638. március 1-én armálist adott Zsoldos (*Szoldos*) Mártonnak és általa nejeinek, Sárkeözy Annának, illetve két fiának, Bálintnak és Jánosnak.⁸

A Zala vármegye által kihirdetett oklevélben a család címere a kék mezőben, zöld talajon álló, vörös ruhás magyar vitéz, aki kinyújtott jobb karjában kivont kardot tart, melyre turbános török fej van tűzve. A pajzson elhelyezett sisak koronáján vörös ruhás, kardot tartó kar látható a rátűzött turbános török fejfel. A sisaktakarók: jobbról arany-kék, balról ezüst-vörös.⁹

A XVIII. század elején felvett tanúvallomásokban szerepel, hogy a címereslevelet kapó Márton zalai szolgabíró volt. Ez nem zárható ki teljességgel, de

⁵ MNL VaML XII. 1. a. Székeskáptalani jegyzőkönyv VI. 172. lap.

⁶ Az 1608. évi XV. törvénycikk az ingyenmunkák beosztásáról szól. Ebben az ingyenmunkák szabályszerű beosztásánál olvasható: „12. § Zalavárhoz: *Soldes Márton szolgabírónak a Lesencze folyón tuli szentgróti másik járását.*”

⁷ MNL VeML IV. 1. e. Acta nobilitaria. Nemességvizsgálati iratok, Zsoldos család. Kivonat Zala és Somogy vármegyék 1617. január 18-án, Alsólendván tartott közgyűlésének jegyzőkönyvéből. Egyszerű másolat.

⁸ NAGY 1865. 456.

⁹ A szakirodalomban Nagy Iván 1865-ös kötetében szerepel a címer képe, ott azonban a címerben nem, csak a sisakdíszben található meg a kardra tűzött török fej. Zsoldos György pápai könyvkötő mester 1789-es pecsétjén azonban a török fej mindkét helyen egyértelműen látható.

korabeli írásos dokumentum nem áll rendelkezésre ennek megerősítésére. Feltehetően inkább, hogy a tanúk – a nagy időbeni távolság miatt – összekeverték a korábban szolgabírói hivatalt betöltő Mártonnal, összemossa a két generációt. Így valószínűleg az armálisban adományosként szereplő Márton azonos keresztnévű apja lehetett a tanúk által többször emlegetett szolgabíró. Szintén a későbbi tanúvallomásokból tudható, hogy Márton, valamint a címereslevélben szereplő fia, János, illetve unokája, György is harcolt a törökök elleni háborúban. Utóbbiak Batthyány Ádám seregében „*táboroztak a török ellen.*”¹⁰

A XVII–XVIII. századi zalai összeírásokban 18–20 Soldos családfő is szerepelt. Ezek alapján a család központja egyértelműen Szalafő volt, ahol 15–17 Zsoldos (*Soldos*) családfőt is összeírtak ebben az időszakban, míg a környező településeken „csak” 1–1 lakott. Szalafőn a település szeres elrendezése sokáig őrizte a család nevét. A mai Templomszer nevű rész korábbi neve Zsoldoszer volt, itt élt a család tagjainak nagyobb része.

A XVIII. század elején fokozódott az ellenreformáció és a Batthyány uradalom igyekezett kiszorítani a nemeseket az Őrségből, miközben az ottmaradók jobbágyi sorba süllyedtek. Ebben az időszakban nagy számban költöznek el a helyi nemesek, hogy nemesi jogállásukat megtarthassák és protestáns hitüket szabadon gyakorolhassák. Sokan kerültek ekkor közülük Pápára és környékére is. Ilyenek – egyéb mellett – a Szép, a Soós, a Zsohár vagy éppen a Zsoldos család tagjai is.

A CSALÁD ELSŐ TAGJAI PÁPÁN

A szentgyörgyvölgyi Zsoldos családból Pápán először Zsoldos György és Boldizsár szerepelt, akik 1732/33-ban már bizonyosan a városban laktak, mert ekkor már a nemesek összeírásában is szerepeltek, miután igazolták nemességüket. A testvérek 1740-ben másolatban bemutatták az 1638-as armalist a vármegyének. Az eredeti címereslevél ebben az időben a nagybátyjukánál, Zsoldos Jánosnál volt Péren, ahol ő licentiátus¹¹ volt.

György 1701 körül, Boldizsár pedig 1706 körül¹² született Szalafőn. A testvérek neve a XVIII. század első felében az anyakönyvekben és az egyéb

¹⁰ MNL VeML IV. 1. e. Acta nobilitaria. Nemességvizsgálati iratok, Zsoldos család.

¹¹ licentiatus (latin) = szabadalmas; katolikus püspöki engedéllyel papi tevékenységet ellátó laikus hívő [Pér a győri püspök birtoka volt, Zs. János katolizálhatott].

¹² MNL VeML IV. 1. e. Acta nobilitaria. 23. d. A pápai nemesek 1741. évi összeírása.

iratokban is *Zsoldos Szabó* alakban fordult elő leggyakrabban, amely a korban megszokott módon a foglalkozásukra utalt.

1749-ben Zsoldos Mihály, Pál és Ferenc kövágóörsi lakosok a pápai Zsoldos testvérek rokonainak vallották magukat. Ezt bizonyára elfogadta Veszprém vármegye, mert 1752-ben hivatalosan utasították a kövágóörsi és a pápai Zsoldosokat, hogy az 1638-ban kelt címereslevelüket hirdettessék ki.¹³ A famíliának ezen kövágóörsi ágáról azonban további adatok nincsenek.

Az 1755. évi nemességvizsgálat alkalmával a tanúk azt vallották, hogy a néhai Zsoldos Márton zalai szolgabírónak Szentgyörgyvölgyén volt nemesi birtoka, amely ebben az időben már Buzás János zalai esküdt tulajdonában volt.¹⁴

Zsoldos György és Boldizsár véglegesen megtelepedtek Pápán. György 1746-ban megvásárolta a Hosszú utcában álló 3-as helyrajzi számmal jelölt házat,¹⁵ amelyet 1750-ben adott el Hencz, másként Sauer György mészárosnak.¹⁶ Boldizsár a Szent László utcában álló, 240-es számmal jelölt házat vette meg 1743-ban. Ezt 1771-ben özvegye adta el Strobl Józsefnek.¹⁷

Valamivel a bátyjai után került Pápara György és Boldizsár öccse, Ferenc, aki Tapolcafőre nősült és ott is telepedett le a későbbiekben. Ferenc 1716 körül született Szalafőn és gyermekéveit is ott töltötte.¹⁸ Annak, hogy a korábbi nemességvizsgálatokban nem szerepelt a neve, amikor a testvéreit igazolták egyszerű oka volt: „*Zsoldos Ferencz mind ekoráig az Nemességbül el maradot oka az hogy azon időben szabó mesterséget tanulván vándorlani volt*” – mondták a tanúk egyöntetűen 1766-ban.¹⁹

Élt a XVIII. század elején Pápán egy Zsoldos (*Soldos*) István is, akinek feleségétől, Dóczi Zsuzsannától – a református anyakönyvek tanúsága szerint – 1740-ben egy József nevű fia született. Ez az István a három Zsoldos testvér korosztályába tartozott, azonban rokonságukról, illetve további leszármazottairól nem tudunk.

¹³ MNL VeML IV. 1. e. Acta nobilitaria. Nemességvizsgálati iratok, Zsoldos család.

¹⁴ MNL VeML IV. 1. e. Acta nobilitaria. Nemességvizsgálati iratok, Zsoldos család. Nemességvizsgálati tanúvallatás, 1755. június 2. Egyszerű másolat.

¹⁵ Ma: Fő tér 6.

¹⁶ HARIS 1998. 348.

¹⁷ Később ezt a telket és több szomszédos telket is összevontak és ezeken épült fel a református kollégium épülete. – MNL OL S 18. Esterházy család pápai ágának telekkönyve I. (1735–1824).

¹⁸ MNL VeML IV. 1. e. Acta nobilitaria. Nemességvizsgálati iratok, Zsoldos család. Nemességvizsgálati tanúvallatás, 1766. január 14. Egyszerű másolat.

¹⁹ Ua.

Tapolcafőn Zsoldos Ferencnek nejétől, Tánczos Évától 11 gyermeke született, akik közül azonban csak három érte meg a felnőtt kort és kötött házasságot. Közülük az ifjabb Ferenc nős volt ugyan, de utódairól nincsenek adatok. Másik fiuk Márton volt, aki 1787 és 1789 között Tatán volt rektor, majd fél évig Etén káplán. 1792-ben szentelték fel ászári református lelkésznek, mely hivatását 1799-ig töltötte be, amikor is Tárkányba került, ahol haláláig, 1824-ig volt lelkész. Hivatali ideje alatt épült meg a tárkányi református templom, melynek elkészültét és felszentelését a presbiteri jegyzőkönyvben ő maga meg is örökölte.²⁰ Megkopott kis sírköve ma is megvan a tárkányi református temetőben. Felirata: „*Itt nyugszik Néhai Tiszteletes Te[kintete]s N. S. Szentgyörgyvölgyi Zsoldos Márton Úrnak a Tárkányi Ref[ormata] Ekk[esi]a 25 Esztendőig volt Hű Prédikátorának Hideg teteme. Meghalt június 28-án 1824. Életének 63. Esztendejében.*”²¹ Nejétől, Szódy Erzsébettől egy leánya, Julianna született.

Zsoldos Ferencnek és Tánczos Évának harmadik, nagykorúságot megért gyermeke Julianna volt, aki Tapolcafőn ment feleségül nemes Nátkay Istvánhoz.²² Hat gyermekük született, leszármazottaik napjainkban is élnek.

Ferenc gyermekei a Zsoldos nevet nem örökítették tovább, ellenben bátyjainak, Györgynek és Boldizsárnak az utódai igen.

ZSOLDOS GYÖRGY ÁGA

Zsoldos Ferenc bátyjai közül György 1738-ban Pápán vette feleségül kispéri Tóth Zsuzsannát, Kovács Mihály özvegyét. Házasságukból hét gyermek született, akik közül három bizonyosan megérte a felnőtt kort.

Legidősebb gyermekük volt Márton, akinek a felesége a szintén az őrségi örök közé tartozó Gyenes családból²³ származó Gyenes Katalin volt. Márton 1764-ben szintén Pápán lakott, amikor hivatkozott apjának, Györgynek az 1733-ban már elismert nemességére, valamint igazolta a címereslevélben szereplő adományosoktól való leszármazását is.²⁴ Az 1770-es években született egy fia és egy leánya is, kik azonban a későbbi írott forrásokban nem szerepelnek.

²⁰ BENE 2014. 4-5.

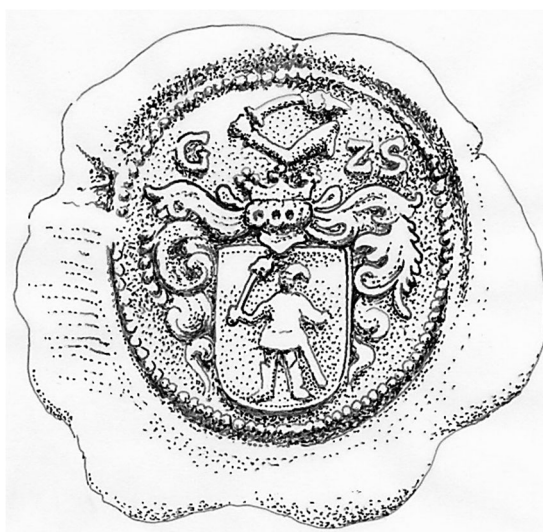
²¹ Ua.

²² Zsoldos Julianna és Nátkay István leszármazottairól, illetve a Nátkay családról részletesen: BAUER 2019.

²³ Családnevük az idők folyamán többek között Gyenes, Gyenesse és Jenese alakban is előfordult.

²⁴ MNL VeML IV. 1. e. Acta nobilitaria. Nemességvizsgálati iratok, Zsoldos család.

György leánya volt Erzsébet, akit Ágoston Pál református tanító vett feleségül.²⁵ Több gyermekük is született, akik később árvaságra jutottak. Az ő gyámjuk anyjuk bátyja, Zsoldos György, a neves pápai könyvkötőmester volt 1793-ban.²⁶ Ezen György 1743-ban Pápán született. A szakma tanulásához szükséges vándorlása nem tartott sokáig, mivel 1765-ben már Pápán működött. Napjainkig fennmaradt több munkája is, amelyek főként egyházi témájú és céhes készítmények voltak.²⁷

2. kép

*Zsoldos György pápai könyvkötő pecsétjének rajza
(Koncz Pál munkája)*

Fennmaradt továbbá egy 1789-es bizonyáglevél is, amelyet Zsoldos György állított ki munkáltatóként a nála több mint két és fél évig dolgozó, győri születésű Simon Efraimnak.²⁸ Ezen aláírása és monogramos gyűrűspecstje is szerepel, amely a Zsoldos címer legkorábbi ismert — és bizonyára leghitelesebb —

²⁵ ÁGOSTON PÁL (†1784) református tanító. Szolgálati helyei: Monoszló (1768–1772), Alsóörs és Lovas (1773–1777), Köveskál (1779–1784). KÖBLÖS–KRÁNITZ 2018. II. 1085.

²⁶ Mint az árvák tutora, vagyis gyámja 100 forintot fizetett be számukra az egyház pénztárába 1793-ban. KONCZ 2017. 148.

²⁷ Az idősebb és az ifjabb Zsoldos György könyvkötőmester működéséről részletesen: KONCZ 2017. 137–155.

²⁸ MNL VeML V. 102/q. Simon Efraim könyvkötőlegény szabadulólevele. Veszprém, 1789.

ábrázolása.²⁹ Ezen irat tanúsítja, hogy ekkor Pápa város bevett polgáraként olyan önálló céhmester volt, aki vándorlegényeket is fogadott. 1785-től a pápai református gyülekezet választott presbitere, majd számvevője is volt.³⁰

György felesége a pápai nemes családból származó Csabay Zsuzsanna volt. Leányaik közül Zsuzsanna nemes Szőlőssy Ambrus orvos felesége lett, Katalint pedig Mándi Márton István, a református kollégium professzora és újjászervezője vette feleségül.³¹ A Zsoldos és a Mándi Márton család két további házasság révén a későbbiekben még szorosabb rokonságba került egymással.³²

Zsoldos György fia, az ifjabb György felnőtt korában kitanulta és folytatta a könyvkötő mesterséget. Az idősebb György 1806-os halálát követően özvegye még abban az évben 2000 forintért eladta az értékes Szent László utcai házukat,³³ a könyvkötő műhelyt azonban tovább működtette. Ezt támasztja alá, hogy 1807-ben az adóvevő hivatal is fizetett az özvegynek „*a hivatalnak tett munkáiért*”.³⁴

Ifjabb Zsoldos György időközben felnőtt és átvette a műhelyt is.³⁵ Minden bizonnyal erőszakos, rabbiátus természetű ember lehetett, amelyet egy 1815-ös panaszlevél is alátámaszt. Ebben az olvasható, hogy a nálánál idősebb Kelemen József pápai, Kristóf utcában lakó könyvkötőmesterrel is voltak komolyabb nézeteltérései. Kelemen inasát és öreglegényét a saját műhelyébe átcsábította, vitáik közben pedig Kelemen mester feleségét is súlyosan sértegette.³⁶

Ifjabb Zsoldos György felesége Zsoldos Julianna volt,³⁷ akitől négy gyermeke ismert. Zsoldos György 1819-ben fiatalon, alig 36 évesen meghalt, s halála után egy hónappal született meg utolsó gyermekük, György. A könyvkötő

²⁹ Ettől kis mértékben eltér a Nagy Iván-féle könyvsorozatban 1865-ben megjelent címerábra. Utóbbiban a pajzsbeli kardon nem, csak a sisakdíszén szerepel a feltűzött török fej.

³⁰ KONCZ 2017. 145–147.

³¹ MÁNDI MÁRTON ISTVÁN (Iszkaszentgyörgy, 1760. november 25. – Pápa 1831. szeptember 21.) 1790-től pápai tanár, a pápai református kollégiumot újjászervező rektor-professzor, tan-könyvíró, kantiánus filozófus. 1831-ben a kolera áldozataként hunyt el. Életművéről: TÓTH 1931., TRÓCSÁNYI 1931.

³² VARGHA 1916. 46–90.

³³ KONCZ 2017. 147.

³⁴ KONCZ 2017. 149.

³⁵ A könyvkötő műhelyt egy ideig az özvegy Csabay Zsuzsanna üzemeltette, s csak a szakma kitanulása után vette át fia, ifjabb Zsoldos György.

³⁶ KONCZ 2017. 148.

³⁷ Az anyakönyvek minden esetben Zsoldos Juliként, vagy Juliannaként említik, ami alapján az ő családneve is minden bizonnyal Zsoldos volt és nem csak a férje után nevezték így. Sajnos szüleiről, származásáról, illetve a szentgyörgyvölgyi Zsoldosokkal való rokonságáról nincsenek adatok.

műhelyt az özvegy vezette tovább, erre vonatkozó adatok az 1822–1836 közötti évekből vannak. Ebből az időszakból is maradtak fenn a műhely termékeiből, főként egyházi vonatkozású kötések. Ilyenek például a Pápai Református Egyházközség V. számú keresztelési (1824–1868), illetve VI. számú vegyes (1837–1855) anyakönyve.³⁸ Természetesen a könyvkötő műhelyben nem az özvegy végezte a munkát, hanem az alkalmazottak az ő jogán és hasznára. A pápai református keresztelési anyakönyv bejegyzése szerint özvegy Zsoldos Juliannának 1823-ban „*törvénytelen ágyból*” született egy Sára nevű leánya is.

A Zsoldos-féle könyvkötő műhelyről az utolsó említés 1836-ból származik. A következő évi nemesi összeírásban a 17 éves, árva Györgyöt feltüntették, tehát ekkor még a városban laktak, azonban az 1840-es nemesi összeírásban György neve mellé már azt írták, hogy „*az édes anyja másodszor férjhez menvén Páparól elköltözött*”. Az, hogy hova költöztek, nem ismert. Ennek a Györgynek egy fia bizonyosan született később, aki szintén a György keresztnévet viselte, és Ozorán volt mérnök, azonban neki gyermeke nem született.³⁹

Zsoldos Györgynek és Zsoldos Juliannának egy leánya, Julianna még bizonyosan megérte a felnőtt kort és 1829-ben Pápan feleségül ment Liber Lajos református tanítóhoz.⁴⁰

ZSOLDOS BOLDIZSÁR ÁGA

A Pápara költözött Zsoldos testvérek közül Boldizsár Borsos Katalint vette feleségül, akitől hat gyermeke született a XVIII. század elején-közepén. Közülük azonban csak kettőről vannak részletesebb adatok. 1773-ban Erzsébet leányuk már nádasdi Nagy Sámuel felesége, 1791-ben pedig már özvegyként jegyezték be az anyakönyvbe keresztszülőként.

Zsoldos Boldizsár legidősebb gyermeke János volt, aki 1739-ben Pápan született. 1763–1765 között a kiskunhalasi iskola rektora volt mely tisztsége után

³⁸ KONCZ 2017. 148.

³⁹ NAGY 1865. 457. (Nagy Iván munkájában az adatok többsége Zsoldos Ignáctól származott. Ezekben azonban több pontatlanság is előfordul, ezért a család ezen ágának kihalása sem tekinthető teljesen bizonyítottnak.)

⁴⁰ LIBER LAJOS (Kálmánca, 1802. március 12. – Pápa, 1846. március 10.) Liber Ferenc rektor és Major Zsuzsanna házasságából született. Csurgón és Pápan tanult. Praeceptor (segédtanító) Lovasberényben (1821–1822), majd rektor Ógyallán (1824?–1825), a leányiskola közkedvelt tanítója Pápan (1825–1846). Pápan temették el. HUDI 2001. 137–143., KÖBLÖS–KRÁNITZ 2018. II. 1423.

1766-tól a köveskáli reformátusok lelkésze lett.⁴¹ Már köveskáli lelkész volt, amikor 1766-ban feleségül vette Kiskunhalason — a bizonyára korábban ott megismert — nemes Péter Juditot, néhai Péter Ferenc⁴² főbíró leányát. 1771-ben Péter Judit elhunyt és újra megnősülve Naszályi Máriát vette feleségül.

Köveskálon 1783-ig volt lelkész, amikor is — II. József türelmi rendeletét követően — felkérték az akkor újjáalakuló pápai református egyházközség egyik lelkészének. Eöry János pápai kurátor erre így emlékezett: „... azon idő-közben a régi imádságos helyünk, ahol most fekszik az újonnan épült templom, kitisztíttatván, május hónapnak 11. napján Anni 1783. elkezdtük Pápán az isteni tiszteletet, első prédikátorunk lévén Tiszteletes Soldos János és Torkos Jakab⁴³ urak és ugyan ő kegyelmek által vitettek végbe az első prédikációk is, az összegyűlt sokaságnak nagy örömevel és vigasztalásával és senki minket megháborítani nem merészelt.”⁴⁴

1783-ban Zsoldos Jánost ideiglenes egyházkerületi jegyzővé is megválasztották, amely minőségében először ő prédikált a november 14-én felavatott ajkai új református templomban.⁴⁵

1783-ban kezdték építeni templomukat a pápai reformátusok is, amely ma Ótemplom néven ismert. Az épület elkészültéig „Pápán a templom elvétetvén a reformátusoktól, a buzgó lelkész [Zsoldos János] az irgalmas barátok klastroma melletti ház udvarán lévő pajtájában egy fatörzsről hirdette Isten igéjét, s ekkor meghülvén megholt nagypénteken a Krisztus szolgája.”⁴⁶ 1784-ben tehát meghalt, így lelkészi szolgálata Pápán rövid ideig tartott, a templom felszentelését pedig már nem érthette meg.

Zsoldos Jánosnak első nejétől kettő, a másodiktól három gyermeke ismert, akik közül négy érte meg a felnőtt kort. Közülük Zsófia Sipos Sámuel refor-

⁴¹ GULYÁS 1940. 8.

⁴² PÉTER FERENC (1707 körül – Kiskunhalas, 1760. november 23.) Kiskunhalasi szenátor, 1751–1760 között több alkalommal főbíró, bíró (1759), kerületi kapitány (1753). SZAKÁL–GYARMATI 2002. 217.

⁴³ TORKOS JAKAB (Pápa, 1749. március 29. – Pápa, 1813. október 31.) református lelkész, püspök. Adásztevelen, majd Debrecenben és Franekerben tanult. 1782-ben szentelték fel. Lelkész Csöglén (1778–1783), Pápán (1783–1813); 1785-től pápai egyházmegyei alesperes, 1790-től esperes, 1794–1795-ben egyházkerületi főjegyző, 1795-től haláláig dunántúli református püspök. KÖB-LŐS–KRÁNITZ 2018. I. 991.

⁴⁴ Idézi: KÖVY 1994. 406.

⁴⁵ A prédikáció igéjét Pál apostol első leveléből választotta (1Pt 2:17): „Mindenkít tiszteljétek, az atyafitúságot szeressétek; az Istent féltétek; a királyt tiszteljétek.”

⁴⁶ NAGY 1865. 458.

mátus lelkész felesége lett,⁴⁷ míg másik leányát, Ráchelt Mándi Márton Gábor⁴⁸ református lelkész, a korábban már említett Mándi Márton István főiskolai professzor öccse vette feleségül.

János fiai közül ifjabb Zsoldos János később orvos, Veszprém vármegye „*első rendes*” orvosa (tisztí főorvosa) lett, Jakab pedig a családi hagyományt folytatva a lelkészi pályát választotta.

Zsoldos Jakab az 1790-es években Debrecenben tanult, ahol Csokonai Vitéz Mihály is a tanítója volt. Meghallgatták a Csokonai ellen indított fegyelmi eljárások során is, amelynek a vége az lett, hogy 1795-ben a költőnek el kellett hagynia a Debreceni Református Kollégiumot.⁴⁹ Zsoldos Jakab 1802-től Békésen volt rektor, 1805-ben pedig lelkésszé szentelték. Ekkor került Nagy- és Kispiritre, ahol 1807-ig működött, amikor is adászteveli lelkésznek hívták meg. Itt 1815-ig tevékenykedett, közben 1814 és 1819 között egyházmegyei pénztáros és egyházkerületi tanácsbíró is volt. Ebben az időben, 1817-ben „*Egészség regulái*” címmel versekbe foglalva, iskolai kézikönyvként kiadta bátyjának, Zsoldos János doktornak „*Diaetetica*” című egészségügyi könyvét. 1818-ban egyházmegyei aljegyző, 1819-től pedig jegyző lett. 1819-ben Ácsra hívták lelkésznek, ahol azonban csak rövid időt töltött, mert még abban az évben elhunyt. Mindkét felesége (Szalai Zsuzsanna, majd Őri Fábián Eszter) lelkész leánya volt.

Zsoldos Jakab gyermekei közül Eszter Szentmiklósi Sándor református lelkész felesége lett.⁵⁰ Zsuzsanna férjei közül az első Mándi Márton István

⁴⁷ Fiuk, ifjabb SIPOS SÁMUEL (Kadarkút, 1813. február 12. – Csurgó, 1844. július 25.) református lelkész. Csurgón, Debrecenben, Berlinben tanult. 1838-tól rektor Kisújszálláson, 1841–1844 között Csurgón gimnáziumi tanár, 32 évesen hunyt el. KÖBLÖS–KRÁNITZ 2018. I. 891.

⁴⁸ MÁNDI MÁRTON GÁBOR (Balatonhenye, 1776 – Köveskál, 1848. január 1.) református lelkész. Debrecenben, Pápán, Bécsben tanult. 1799-ben szentelték fel. Inkén, Kádártán, majd 1810–1848 között Köveskálon lelkészkedett. Egyházmegyei és egyházkerületi tanácsbíróvá választottak, 1825–1841 között egyházmegyei pénztáros, 1841–1848 között veszprémi egyházmegyei esperes, 1837-től haláláig egyik egyházkerületi számvevő volt. Zala vármegye táblabírájaként is tevékenykedett. Kiváló méhészt volt, 1810-ben kezdett méhészkedni. Nagysikerű könyvet írt *Gazdaságos méhtartás* címmel (Győr, 1816), melyet 400 előfizető 639 példányban rendelt meg. Kézikönyvét *Wirtschaftliche Bienenzucht* címmel németül is kiadtak (Pest, 1818). HUDI 2009. 126–132., KÖBLÖS–KRÁNITZ 2018. I. 62., 84., 758.

⁴⁹ CSÜRÖS 1905. 445–454.

⁵⁰ SZENTMIKLÓSI SÁNDOR (†Ete, 1843. július 8.) református lelkész. Szentmiklósi Timóteus református lelkész és Arday Mária házasságából született Etén. Pápán és Debrecenben tanult, 1827-ben szentelték fel. Kömlődön (1827–1841), majd Etén (1841–1843) lelkészkedett, 43 évesen hunyt el. 1837-től haláláig egyházkerületi tanácsbíró volt. KÖBLÖS–KRÁNITZ 2018. I. 941.

uradalmi jószágigazgató,⁵¹ majd annak 1849-es halála után Bartók Pál⁵² református lelkész lett.

Zsoldos Jakabnak Károly nevű fia református tanító volt Szőnyben, utódai nem ismertek, így az ő ágát idősebb fia, János vitte tovább, aki még Adásztevelen született 1813-ban. Iskolái befejezése után a katonai pályát választotta. 1833–1847 között a 19. gyalogezredben szolgált, ahonnan tizedesként szerelt le. Az 1848/49-es szabadságharc kitörésének idején feltehetően valamelyik nemzetőr, vagy népfelkelő alakulatnál szolgált. 1849. június-júliusban a Fejér megyei védzászlóalj egyik szervezője és századosa.⁵³ Alakulatával augusztusban csatlakozott a komáromi várőrséghez, augusztus 29-től pedig századosként szolgált az ott alakuló 204. honvédzászlóaljnál. A vár őrségével együtt tette le a fegyvert 1849 októberében.⁵⁴ Később a Pest megyei Dányon élt és gazdálkodott. Ott is halt meg 1869-ben.⁵⁵

Zsoldos Jánosnak feleségétől, siménfalvi Székely Margittól négy gyermeke ismert, akik közül János és Etel érte meg a felnőtt kort. Etel később Micsinai János felesége lett, az ifjabb János pedig Királymezey Ilonát vette feleségül.

Zsoldos János a hivatali pályát választva a Pest megyei Csóváron volt jegyző 1893 és 1906 között, később pedig Újpest község, majd város jegyzője, utóbb főjegyzője lett. Vele, fiú utód hiányában a Zsoldos család ezen ága – s mint később látni fogjuk, a család egésze is – fiágon kihalt, mert három leánya született. Közülük Ilona dr. Cserba Elemér⁵⁶ későbbi rákospalotai polgármester felesége lett. Leszármazottaik napjainkban is élnek.⁵⁷

⁵¹ Mándi Márton István a korábban említett Mándi Márton István professzornak az unokaöccse, Gábornak a fia volt. Gazdatisztként gróf Festetics György egyik birtokára került Somogy vármegyébe. Később gróf Esterházy János erdélyi javainak gazdatisztje lett az Alsó-Fehér vármegyei Obrázsán, majd báró Kemény Domokos birtokainak igazgatója volt Pusztakamaráson. VARGHA 1916. 57.

⁵² BARTÓK PÁL (Alsóvárad, Bars vm., 1802. január 1. – Vámosladány, 1870. május 1.) református lelkész. Bartók András lelkész és Ágh Júlianna fia. Sárospatakon, Selmecen, Pápán tanult. 1831-ben szentelték lelkésszé. Lelkész volt Kissárón (1831–1835), Garamkissallón (1835–1843), Vámosladányon (1843–1870). SZOBI 1870. 574–576., KÖBLÖS–KRÁNITZ 2018. I. 475.

⁵³ ERDŐS 1998. 254.

⁵⁴ H. SZABÓ 1994. 231.

⁵⁵ A szakirodalom sok helyen összekeveri egy másik Zsoldos Jánossal és – tévesen – még 1890-ben is élőként hivatkozik rá.

⁵⁶ DR. CSERBA ELEMÉR (Baja, 1876. március 15. – Rákospalota, 1936. április 22.) jogász, Rákospalota első polgármestere, m. kir. kormányfőtanácsos.

⁵⁷ A Zsoldos család ezen ágának adatait ezúton is köszönöm leányági leszármazottjainknak, Cserba Aurélnak.

A lelkész Zsoldos Jakab bátyja, az apjuk után szintén a János nevet kapó orvosdoktor, illetve az ő fia, a jogtudós Ignác lettek a szentgyörgyvölgyi Zsoldos család legismertebb tagjai.

ZSOLDOS JÁNOS ÉS LESZÁRMAZOTTAI

Zsoldos János 1767. május 2-án Köveskálon született, ahol apja ekkor lelkész volt.⁵⁸ Sopronban, majd a debreceni kollégiumban tanult.⁵⁹ Debrecenből 1790-ben Kiskunhalasra ment, ahova református tanítónak hívták meg és ahol 1791-ig tanított.⁶⁰ Jobban vonzotta azonban az orvosi pálya. 1792-ben Jénába ment, hogy orvosi tanulmányokat folytasson. A következő évben a jénai fizikai társaság alapító tagja lett.⁶¹ 1794-től Bécsben tanult, ahol 1795-ben orvosdoktorrá avatták. 1796-ban visszatért Pápára, ahol gyakorló orvos lett. Közben azonban nem szakadt ki a tudományos életből sem, 1798-ban a jénai Mineralógiai Társaság levelező tagjának választották. Ugyanezen évben a főispán Veszprém vármegye tiszteletbeli orvosának nevezte ki. 1799-ben feleségül vette Eőry Teréziát, Eőry János megyei főbíró és Torkos Julianna leányát.⁶²

Példás családi életet élt, közben azonban nem elégedett meg a mindennapi praktizálással. Folyamatosan figyelemmel kísérte a szakirodalmat, orvosi és (orvos)nyelvészeti témákban jelentek meg tanulmányai.⁶³ A XIX. század elején, a nyelvújítási mozgalom idején a magyar orvosi szaknyelv kialakításának egyik szorgalmazója volt. 1801-től a pápai irgalmas barátok kórházának vezetője. 1809–1810-ben, a franciákkal folytatott háború idején a pápai hadikórházak vezetője. A kórházak sebesültjeinek ellátásában tett önzetlen fáradozásai elismeréseként francia részről Narbonne és Marmont tábornokoktól „*hálairató*”, I. Ferenc osztrák császártól és magyar királytól pedig polgári nagy arany érdemérmét kapott.⁶⁴ Ezen eseményekről szóló, „*A Frantziák Pápán, vagy is a Pápai 1809-10. Esztendőbeli Polgári Ispotályok leírása*” című írása a

⁵⁸ Zsoldos János 1766–1783 között Köveskálon, 1783–1784-ben Pápán szolgált, itt hunyt el. KÖBLÖS–KRÁNITZ 2018. I. 1070.

⁵⁹ Zsoldos János orvosi és nyelvészeti tevékenységével több tanulmány is foglalkozott. Életrajza részletesebben: MÉSZÁROS NÉ 1976. 27–45., SZINNYEI XIV. 1914. 1953–1954.

⁶⁰ GULYÁS 1940. 9.

⁶¹ CSILLAG 1968.

⁶² TÓTH 1886. 5.

⁶³ Az *Orvosi Tár* c. szaklapnak a megalakulásától kezdve a munkatársa volt.

⁶⁴ NAGY 1865. 458.

korszak egyik legjelentősebb pápai forrása, amely nyomtatásban 1817-ben jelent meg a Tudományos Gyűjteményekben.

1816-ban Tallián Rozália adományából és gróf Esterházy Miklós segítségével felállított női kórház, korabeli nevén „asszonyispotály” egyik vezetője lett. Ebben az időszakban eredményesen kísérletezett a cserszömörce kérgével, melyből a drága kinint helyettesíthető gyógyszer állított elő. A sikeres ellenőrző tesztek után engedélyezték a gyógyszer árusítását is, Zsoldos János pedig felfedezéséért 100 arany császári jutalomban részesült.⁶⁵ A készítmény és a tudományos munkássága, illetve az általa írt orvosi könyveinek híre Európa más országaiba is eljutott. A korabeli tudományos folyóiratok Bécsben,⁶⁶ Bajor-,⁶⁷ és Szászországban,⁶⁸ illetve Itáliában⁶⁹ is ismertté tették a pápai orvosdoktor nevét.

Zsoldos János egyszerre volt könyviro, könyvgyűjtő és könyvadományozó. 1802-ben 24 könyvet adományozott a pápai református kollégiumnak, melyeket aztán újabb és újabb adományokkal egészített ki.⁷⁰ Az intézményt más módon is támogatta: 1808-ban például egy tehetséges ifjú számára havi 1–1 rajnai forint ösztöndíjat biztosított.⁷¹

Orvosi könyvei méltán emelik az orvostörténet lapjaira írójukat. Kiemelendő ezek közül az „Aszszonyorvos” (1802), a „*Diaetetika*” (1814) és a „*Constitutata rei sanitatis*” (1819).

Az 1802-ben, Győrben megjelent „Aszszonyorvos” című munkája az első magyar nőgyógyászati szakkönyv, az 1819-ben megjelent „*Constitutata rei sanitatis in Hungaria partibusque adnexis*” az első magyar egészségügyi jogszabálygyűjtemény volt, amely az 1656–1818 közötti jogszabályokat tartalmazta.⁷²

A „*Diaetetika vagy az egészséget fenntartó, és a betegségtől tartóztató rendszabások*” című műve szintén Győrben jelent meg. 1814 után még további

⁶⁵ NAGY 1865. 458.

⁶⁶ *Intelligenzblatt zur Wiener allgemeinen Literaturzeitung* (Bécs) 1823. 20. sz. (augusztus) 157–158. *Vaterländische Blätter für den österreichischen Kaiserstaat* (Bécs), 1818. 6. sz. (január 21.) 22–23., 45. sz. (1818. június 6.) 174.

⁶⁷ *Allgemeine Zeitung* (München) 1829. 104. sz. (április 14.) 64.

⁶⁸ *Leipziger Literatur Zeitung* (Lipcse) 1814. 67. sz. (március 19.) 536.

⁶⁹ *Gazzetta di Milano* 212. szám, 1816. 212. sz. (július 30.) 836.

⁷⁰ HUDI 2009. 36.

⁷¹ Uo. 83.

⁷² MÉSZÁROSNÉ 1976. 28–37.

három kiadást is megért különböző változatokban.⁷³ Ebben Semmelweis Ignác előtt 33 évvel, korát jócskán megelőzve ismerte fel és írta le a fertőtlenítés fontosságát, — az orvosi eszközökre és magára az orvosra nézve is — és kiemelte ennek szülés előtti és utáni jelentőségét is. Könyvét — mint azt az orvostörténeti szakirodalom bizonyította⁷⁴ — ismerték és használták, azonban ennek ellenére tanai feledésbe mentek. A fertőtlenítés fontosságát pedig csak jóval később, Semmelweis munkássága nyomán ismerte el az orvostársadalom.⁷⁵

1823-ban Veszprém vármegye — korabeli szóhasználattal — első „rendes” orvosa lett, vagyis első főorvosa, tisztii főorvosa.⁷⁶

1831-ben könyvet írt a koleráról —, amit a közelgő járvány tett időszzerűvé — és kivette részét a járvány elleni védekezésből is. 1832 május 12-én halt meg, a halotti anyakönyv szerint „hideglelés”-ben.

Zsoldos Jánosnak nejétől öt gyermeke született, sorrendben Ignác, Antal, Krisztina, Johanna és Boldizsár. Közülük Krisztina nemes vecsei, böröllői és izsákfai Vecsey Károly veszprémi főszolgabíróhoz ment feleségül.⁷⁷ Házasságuk azonban rövid életű volt, mert férje alig fél év múlva meghalt, s állapotos neje már az ő halála után hozta világra gyermeküket, Károlyt. A gyermeket később Krisztina második férje, nánási Oláh Miklós örökbe fogadta és ezért az ifjú később a Vecsey-Oláh Károly nevet vette fel, s leszármazottai később Tokajban laktak.⁷⁸

Zsoldos János másik leánya, Johanna az evangélikus nemes Szakonyi Ignácnak a felesége lett, aki 1836-ban a Pápán tartott esküvőjükön az Esterházy hercegek dombóvári uradalmi földmérője volt.⁷⁹ A friss házások — a férj hivatala miatt — a Dombóvár közelében fekvő Lápafőn telepedtek le, ahol a gyermekeik is születtek, sorrendben: Ilka, Gusztáv és Johanna. A kis Johanna 1841-es születését követően azonban három nappal később anyjuk meghalt, s a gyermekek árvaságra jutottak.⁸⁰ Másfél évvel később Johanna is elhunyt, s csak két

⁷³ 1817-ben öccse, Zsoldos Jakab mezőlaki lelkész Győrben, 1818-ban Fodor Gerzson lelkész pedig Sárospatakon adta ki az „oskolások számára” versekbe foglalva orvosi tanácsait.

⁷⁴ CSILLAG 1968., 1970.

⁷⁵ SEMMELWEIS 1858.

⁷⁶ MÉSZÁROSNÉ 1976. 28.

⁷⁷ Vecsey / Vetsey Károly 1820-tól a devecseri járás főszolgabírája volt, 1831-ben újraválasztották, 1834-ben már Noszlopy Ignácot választották a helyére. HUDI 2004. 144.

⁷⁸ SZLUHA 2012. 792-793.

⁷⁹ SZLUHA 2012. 574.

⁸⁰ Szakonyi Ignác öt évvel később házasodott újra és elköltözött az Esterházy hercegek ferőtői uradalmába. Később a Felpéc melletti, Alsó-Hali pusztán telepedett le és ott is halt meg 1880. október 14-én. Sírja ma is megtalálható a felpéci temetőben.

testvére érte meg a felnőtt kort. Őket később a Zsoldos rokonság nevelte, feltehetően nagynénjük, Krisztina, aki ekkor Tokajban lakott.⁸¹ Ilka nemes baksai Szabó Károly ügyvédhez – a későbbi tokaji főjegyzőhöz – ment feleségül, s leszármazottai napjainkban is élnek.⁸² Szakonyi Gusztáv pedig katona lett és altábornagyként vonult nyugállományba.⁸³

Zsoldos János fiai közül Boldizsár életéről keveset tudunk. 1812-ben született Pápán. Fiatal korában a nemesi összeírások tanúsága szerint a szülővárosában élt. Az 1834-es pápai nemesi összeírásban pedig a neve mellett már az szerepel, hogy birtokos és Szentkirályszabadján lakik.⁸⁴ Az utolsó, 1846-ban végzett nemesi összeírás alkalmával szintén Szentkirályszabadján szerepel birtokosként.⁸⁵ A későbbi források hallgatnak személyéről. Bátyjainak 1876-os és 1885-ös gyászjelentéseiben nem szerepel a felsorolt gyászoló családtagok között,⁸⁶ ugyanakkor a Veszprém megyei gazdasági egyesület 1884. évi őszi közgyűlésén szerepel a prominens egyesületi tagok névsorában Zsoldos Boldizsár neve,⁸⁷ aki feltételezhetően vele azonos személy. Ezek szerint csak ezt követően hunyt el, feltehetően gyermektelenül.⁸⁸

Boldizsár fiatalabb bátyja volt Antal, aki 1804-ben született Pápán. Iskoláit is szülővárosában kezdte, majd a német nyelv jobb elsajátítása miatt apja Sopronba vitte tanulni.⁸⁹ Később a katonai pályát választotta és 1821-től a császári és királyi hadseregben szolgált. Előmenetele a pápai nemesi összeírásokban jól nyomon követhető: 1824-ben „Kadett”, azaz hadapród, 1827-ben „Jäger Tiszt”,

⁸¹ BECSKEREKI 2018. 35–38.

⁸² Szabó Károly és Szakonyi Ilka leszármazottainak szíves közlése.

⁸³ Szakonyi Gusztáv (Lápafő, 1839. szeptember 17. – Győr. 1902. május 19.) altábornagy, dandár- és hadtestparancsnok. A Lipót rend és a III. osztályú vaskoronarend lovagja. Életrajza a győri életrajzi lexikonból hiányzik: GRÁBICS–HORVÁTH–KUCSKA 2003.

⁸⁴ Ugyanígy szerepel az 1837-es, 1840-es és az 1843-as pápai nemesi összeírásokban is.

⁸⁵ Érdekes, hogy ugyanott bátyja, Ignác is szerepel, akit ekkor a pápai összeírás is feltüntetett. Ezt az indokolhatta, hogy Ignác neje 1838-ban vásárolt birtokot Szentkirályszabadján. (MNL VeML XIV. 15. Zsoldos Ignác iratai I. 2.)

⁸⁶ Nem kizárható, hogy valamilyen nézeteltérés lehetett Zsoldos Boldizsár és rokonai között és ennek tudható be, hogy nevét nem tüntették fel bátyjai gyászjelentéseiben. Erre utalhat az is, hogy Nagy Iván könyvsorozatának 1865-ben megjelent kötetében ő név szerint csak a családfán szerepel, pedig ebbe az adatokat bátyja, Zsoldos Ignác szolgáltatta a szerzőnek. Ennek ellenére a szöveges rész csak Ignácot és Antalt emeli ki. Ugyanitt nem utalnak sem házasságára, sem halálára, illetve esetleges gyermekeire sem.

⁸⁷ Jegyzőkönyv. = PL 11 (1884) 50. sz. (december 14.) 209–210.

⁸⁸ Ezt támasztja alá Zsoldos Ignácnak egy Veszprémben, 1881. április 8-án kelt és saját kezűleg készített családfája is. Ezen Boldizsárt utódok nélkül tüntette fel, neve mellé keresztet rajzolva, mellyel jelezte, hogy fiági utódai nem születtek.

⁸⁹ TÓTH 1886. 5.

1834-ben főhadnagy, 1846-ban pedig már kapitány. 1848 tavaszán főszázados a 9. vadászászlóaljnál⁹⁰ az itáliai hadszíntéren. ⁹¹ 1848. szeptember 24-én őrnaggyá nevezik ki az alakuló 22. honvédszászlóaljhoz, de nem tér haza.⁹² Az 1848/49 évi itáliai forradalom alatt mindvégig az ottani császári haderőnél szolgált, ahol sebesülést is szerzett.⁹³ 1849 márciusától ugyanott őrnagy a 20. vadászászlóaljban. Itt érdemelte ki – protestáns létére – a pápai állam Nagy Szent Gergely rendjét. Későbbi szolgálatai alatt a pármái Szent Lázár rendnek és az orosz Szaniszló rendnek – a koronával – középkeresztes vitéze is lett.⁹⁴ 1853-ban alezredessé, 1857-ben pedig ezredessé léptették elő. 1860-ban nyugalmomba vonult. Később Tokajban is lakott⁹⁵ húga, Krisztina családjánál. Végül Bécsben halt meg 1876. május 8-án „szélhűdés” következtében, ott is temették el.⁹⁶ Élete végéig nőtlen maradt, leszármazottai nem voltak.

Zsoldos János orvosdoktor legidősebb fia volt Ignác, a később országosan is ismert és elismert jogász, jogi szakíró.

ZSOLDOS IGNÁC

Zsoldos Ignác 1803. július 24-én – testvéreihez hasonlóan – Pápán született. Iskoláit a helyi református kollégiumban kezdte, később apja – a német nyelv jobb elsajátítása miatt – a soproni evangélikus líceumba küldte.⁹⁷ Jogi tanulmányait a pozsonyi akadémián és a bécsi egyetemen folytatta. Tanulmányi téren mindenhol az elsők között volt.⁹⁸

Iskolái befejeztével Szentkirályi László nádori ítélőmester mellett végezte a törvénygyakorlatot, aki az 1825-évi országgyűlésre is magával vitte. Ott egy „távollevő” mágnás követe volt.⁹⁹ 1826-ban – ügyvédi vizsgájának letétele után – Veszprém vármegye aljegyzője lett. 1827-ben – alig 24 évesen – szolgabíróvá választották. 1832-ben főszolgabíró, 1834-ben pedig a vármegye főjegyzője

⁹⁰ vadászászlóalj = gyorsan mozgó, könnyebb – sok esetben korszerűbb – fegyverzettel rendelkező gyalogos egység

⁹¹ Bona Gábor: Az 1848/49-es szabadságharc tisztikara. (Online adatbázis: <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Bona-bona-tabornokok-torzstisztek-1/> (Letöltés: 2019. október 18.)

⁹² Uo.

⁹³ NAGY 1865. 458–459.

⁹⁴ NAGY 1865. 458.

⁹⁵ BECSKEREKI 2018. 36.

⁹⁶ Zsoldos Antal gyászjelentése. Országos Széchényi Könyvtár – gyászjelentések gyűjteménye.

⁹⁷ SZINNYEI XIV. 1914. 1952.

⁹⁸ TÓTH 1886. 4–12.

⁹⁹ ABAFI 1878. 392.

lett.¹⁰⁰ Ugyanebben az évben országgyűlési követté választották, ezért átmenetileg lemondott hivataláról.¹⁰¹ Megyei főjegyzőként 1836-ban könyv- és pecsétgyűjteményének jelentős részét odaajándékozta a pápai református kollégiumnak. A 110 tételcímen mintegy 130 mű szerepelt, többségében latin és német, 40%-ában magyar nyelvű munka.¹⁰² A kollégiumot az 1840-es években 300 váltóforint évi alapítvánnyal, az alumnusokat évi 6 váltóforint összeggel támogatta.¹⁰³

Szolgabírói hivatala idején lépett házasságra a sárbogárdi Soós Erzsébettel, aki vagyonos, földbirtokos családból származott.

Közben jogi írásai is sorra jelentek meg, amelyek elismerésül a Magyar Tudományos Akadémia 1837-ben levelező, 1838-ban pedig rendes tagjául választotta. 1845-ben a magyar királyi váltófeltörvényszék bírójának nevezték ki.¹⁰⁴ 1848-ban a pesti váltófeltörvényszék alelnöke lett az akkori igazságügy miniszter, Deák Ferenc előterjesztésére.

1849 szeptemberében a Bécsben, a magyar királyi váltófeltörvényszék elnöke alatt működő jogi bizottságba nevezték ki. Ebben az időben Schmerling báró, bécsi igazságügyi miniszter felszólítására Zádor Györggyel¹⁰⁵ közösen magyarra fordították az osztrák polgári törvénykönyvet, amely 1853-ban nyomtatásban is megjelent.¹⁰⁶ Ezért, és mert a későbbiekben is megmaradt hivatalában sokan aulikusnak tartották és megkérdőjelezték hazafiasságát. Személyes ismerősei azonban tudták, hogy ő csak azért nem vonult el „*nemes duzzogással*”, mert „... *hazája fiainak használhat az igazságszolgáltatás terén, melynek munkája sohasem szünetelhet...*” és „... *csak azért viselték az alkotmányellenes kinevezés bélyegét, hogy a kínos állapotokat lehetőleg enyhítsék.*”¹⁰⁷ Az sem volt közismert, hogy 1849 végén külön véleményt nyújtott be a bécsi igazságügyi miniszterhez, hogy a magyar országgyűlés összehívásáig

¹⁰⁰ Uo.

¹⁰¹ SZINNYEI XIV. 1914. 1952.

¹⁰² HUDI 2009. 148.

¹⁰³ DREL I.1. a. Egyházkerületi jegyzőkönyv, Pápa, 1843. augusztus 15. A Pázmándy Dénes egyházkerületi főgondnok elnökletével összeülő bizottság jegyzőkönyve a pápai egyházközségi és kollégiumi vagyon szétválasztásáról.

¹⁰⁴ ABAFI 1878. 393. – A váltófeltörvényszék váltóügyekben és csődügyekben másodfokú bíraskodást gyakorló bíróság volt.

¹⁰⁵ ZÁDOR (született STETTNER) GYÖRGY (Duka, 1799. július 3. – Pest, 1866. augusztus 17.) jogász, pápai jogtanár, író, legfelsőbb ítélőszéki bíró, a MTA tagja.

¹⁰⁶ TÓTH 1886. 46.

¹⁰⁷ TÓTH 1886. 43–45. – Tóth Lőrinc ezzel a magyarázattal minden bizonnyal enyhíteni igyekezett negatív politikai megítélésén.

törvénykezési átalakítások ne történjenek. Ez az adott helyzetben kifejezetten bátor cselekedet volt. Ezt követően a legfőbb törvényszék ideiglenesen alakított magyar osztályához nevezték ki udvari tanácsosi címmel.

Bécsi évei alatt az ottani református gyülekezet gondnoka, a presbitérium tagja, majd elnöke volt. Korábban is viselt egyházi tisztséget. Veszprémi megyei főjegyzőségének ideje alatt a dunántúli református egyházkerület világi főjegyzője is volt. Tisztségéről 1845-ben mondott le.¹⁰⁸

Bécsi időszakában az akadémia tagjaként francia nyelven memorandumot írt az orosz cárhoz az orosz jobbágyok és földjeik felszabadításának érdekében. Ennek és „*Népszerű Erkölcstudomány*” című, német nyelven is megjelent könyvének köszönhetően a párizsi székhelyű, az afrikai rabszolgák felszabadításával foglalkozó *Institut d’Afrique pour l’abolition de la traite, et d’esclavage en Afrique* nevű francia intézet tiszteletbeli elnökének, a bécsi *Volksschriften Verein* pedig tiszteletbeli tagjává választotta.¹⁰⁹

1861-ben a hétszemélyes tábla egyik bírója, 1869-ben pedig a kúria tanácselnöke lett. 1874-ben megkapta a Szent István rend kiskeresztjét, 1875-ben pedig – 50 évnyi közhivatal után – kérésére nyugdíjazták.¹¹⁰ 1880-ban a Budapesti Királyi Tudományegyetem díszdoktora („*tiszteletbeli jogtudor*”) lett.¹¹¹

Az írás egész pályafutása és nyugállományba vonulása után is az egyik kedvelt elfoglaltsága volt. Különböző írásai, cikkei jelentek meg az *Athenaeum Figyelmezőjében*, a *Társalkodóban*, a *Pesti Naplóban*, a *Jogtudományi Közönyben*, a *Jogtudományi Folyóiratban*, a *Családi Körben* és a *Somogy* című hetilapban. Ezekben nem csak jogtudomány került előtérbe, de foglalkozott költészeti és irodalmi témákkal, könyvbírálatokkal és nyelvészettel is.¹¹²

Önálló kötetei között Seneca-fordítások is megjelentek, de jogi könyvei a legjelentősebbek. Ezek közül is a Deák Ferenc javaslatára írt, *A szolgabírói hivatal* című kétkötetes műve emelkedik ki a többi közül, amely az Akadémia nagyjuttalmát is elnyerte. Az 1842-ben először Pápán, majd később több alkalommal Pesten is megjelent munkája az első hazai, magyar nyelven megjelent – nemzetközi szinten is korai – tudományos igényű közigazgatási mono-

¹⁰⁸ DREL I. 1. a. Egyházkerületi jegyzőkönyvek. 21/1845. január 16–17. közgy. sz.

¹⁰⁹ OSZK Gyászjelentések gyűjteménye. Zsoldos Ignác gyászjelentése. Veszprém, 1884. szeptember 24.

¹¹⁰ ABAFI 1878. 393.

¹¹¹ KOI 2013. 120.

¹¹² ABAFI 1878. 394–395.

gráfia.¹¹³ Eötvös Károly úgy fogalmazta meg, hogy „... a közigazgatás elméleti és gyakorlati tankönyve volt két nemzedéken át az egész ország számára... a vármegyék és a szolgabírák bibliája...”¹¹⁴

A jogi nyelv magyarosításában és megújításában is kivette részét. Tóth Lőrinc szerint „...[Zádor György] Zsoldos Ignácczal együtt, nagy számú, igen helyesen alkotott, s közhasználatba ment törvénytudományi műszóval gazdagította nyelvünk kincstárát.”¹¹⁵

Hosszú életkora, tudományos munkássága és viselt hivatalai miatt a korabeli Magyarország közszereplőinek nagy részét ismerte. Barátság fűzte — sokak mellett — báró Eötvös Józsefhez,¹¹⁶ Deák Ferenchez¹¹⁷ és gróf Széchenyi Istvánhoz is.¹¹⁸

Széchenyit különösen tisztelte politikai elvei és emberi magatartása miatt is. Sokszor meglátogatta Pesten, egy alkalommal még a döblingi elmegyógyintézetben is. 1843-ban elkészíttette Széchenyinek ajándékkul Fischer Mór herendi porcelánmanufaktúrájában a gróf és neje, báró Seliern Crescense portréját litofán kerámialapon.¹¹⁹ A gróf által kedvesen fogadott porcelánképek közül Széchenyiné portréja máig fennmaradt.¹²⁰

Életének utolsó évtizedét veszprémi házában, köztisztelőben élte le. Idejét sárbogárdi birtokának felügyeletével és írással töltötte. Veszprémben halt meg 1885. szeptember 24-én, ott is temették el. Nekrológját — arcképével együtt — a budapesti Vasárnapi Újság a címlapján hozta le, melyben „a magyar jogtudomány, a bírói kar egyik legnagyobb büszkeségének” nevezte,¹²¹ a Veszprémi Független Napilap pedig gyászjelentésében „közéletünk legtiszteltebb veteránjára”-nak titulálta.¹²² Elismertségét talán Eötvös Károlynak 1885-ben — még Zsoldos Ignác életében — írt szavai tükrözik leginkább: „Kevés ember van az országban, aki idősebb volna, mint ő, érdekesebb egy sincs.”¹²³

Nevét utca viseli szülővárosában, Pápán.

¹¹³ KOI 2013. 137.

¹¹⁴ EÖTVÖS 1901. 199–201.

¹¹⁵ TÓTH 1869. 13.

¹¹⁶ MÉSZÖLY 1942. 33.

¹¹⁷ EÖTVÖS 1901. 200.

¹¹⁸ MÉSZÖLY 1917.

¹¹⁹ MÉSZÖLY 1917. 61.

¹²⁰ Iparművészeti Múzeum, Kerámia- és üveggyűjtemény. Leltári szám: 22412.

¹²¹ Szomaházy István: Zsoldos Ignác. (1803–1885.) = VU 32 (1885) 40. sz. (október 4.) 637–638.

¹²² † Zsoldos Ignác. = VHF 5 (1885) 39. sz. (szeptember 26.) [2.]

¹²³ EÖTVÖS 1901. 208.

Zsoldos Ignácnak és nejének két leánya volt, Ida és Emília. Ida később nádasdi Sárközy Tituszhoz,¹²⁴ Emília pedig gencsi Gencsy Jánoshoz ment feleségül. Mindkettőjüknek három-három gyermeke született. Emília azonban fiatalon meghalt és árvaságra jutott gyermekeit Zsoldos Ignác és felesége nevelte fel.¹²⁵

A szentgyörgyvölgyi Zsoldos család pápai ága tehát ezen a vonalon is csak leányágon élt tovább, s leszármazottaik feltehetően napjainkban is élnek, ugyanúgy, ahogy a korábban említett másik ágak leányági utódai is.

A HÓDMEZŐVÁSÁRHELYI ZSOLDOSOK

A különböző forrásokban a pápai Zsoldos családnak még egy — feltételezett — ága is felbukkan. A hódmezővásárhelyi Zsoldosok családi hagyománya szerint ősük, Zsoldos János 1739-ben született Pápán és az 1638-ban címereslevelet elnyerő Márton dédunokája volt. Tény, hogy Zsoldos János az 1770-es években letelepedett Hódmezővásárhelyen. Azt az utcát, ahol lakott és amelyben leszármazottai éltek, az 1850-es évektől már Zsoldos utcának hívták és így hívják napjainkban is.

A hódmezővásárhelyi Zsoldos család nemességét hivatalos szinten azonban soha nem vizsgálták, így nemességüket — értelem szerint — nem is hirdették ki Csongrád vármegyében. A familia származását és a szentgyörgyvölgyi Zsoldosokkal való rokonságát egyetlen dokumentum sem támasztja alá. A pápai református anyakönyvek bejegyzései szerint az adott időszakban egyetlen Zsoldos János született csak, aki szóba jöhetne, ő azonban a korábban említett köveskáli, majd pápai lelkész volt. Ez alapján a pápai származás több mint kétséges.

Természetesen nem kizárható, hogy a hódmezővásárhelyi Zsoldosok is az Őrségből, Szalafőről származnak, azonban jelenleg ez nem igazolható.¹²⁶

A szentgyörgyvölgyi Zsoldos család pápai ágának utolsó férfitagja tehát — jelen ismereteink szerint — a XVIII. század elején Pápára költözött Zsoldos Boldizsár ükunokája, a korábban már említett Zsoldos János, Újpest város

¹²⁴ Nádasdi SÁRKÖZY TITUSZ (Nagybajom, 1824. július 7. – Kisasszond, 1894. december 25.) siklói főbíró (1856–1861), Somogy vármegye főjegyzője (1865–1868).

¹²⁵ † Zsoldos Ignác. = VHF 5 (1885) 39. sz. (szeptember 26.) [2–3.]

¹²⁶ A hódmezővásárhelyi Zsoldos családdal kapcsolatos adatok *Dr. Elek András* család- és helytörténeti kutató szíves közléséből származnak.

főjegyzője volt, aki 1920. május 27-én hunyt el.¹²⁷ Napjainkban a családnak csak leányági leszármazottai ismertek.

RÖVIDÍTÉSEK

DREL	= Dunántúli Református Egyházkerület Levéltára
MNL	= Magyar Nemzeti Levéltár
OL	= Országos Levéltár
PEIL	= Protestáns Egyházi és Iskolai Lapok
PL	= Pápai Lapok
VaML	= Vas Megyei Levéltár
VeML	= Veszprém Megyei Levéltár
VFH	= Veszprémi Független Hírlap
VU	= Vasárnapi Ujság

FELHASZNÁLT FORRÁSOK ÉS IRODALOM

Levéltári források

- DREL Lelkészek 1761–1849. Online adatbázis. = www.papacollege.hu
DREL Tanítók 1761–1849. Online adatbázis. = www.papacollege.hu
DREL I. 1. a. Dunántúli Református Egyházkerület közgyűléseinek jegyzőkönyvei (1652–1857)
MNL OL S 18. Esterházy család pápai ágának telekkönyve I. (1735–1824)
MNL VaML XII. 1. a. A Vasvár-szombathelyi Székeskáptalan jegyzőkönyvei (1530–1874)
MNL VeML IV. 1. e. Nemességi iratok / Acta nobilitaria (1639–1848)
MNL VeML IV. 15. Zsoldos Ignác járási szolgabírónak, majd a Hétszemélyes Tábla elnökének iratai (1817–1854)
MNLVeML V. 102. q. Veszprém város tanácsának iratai. A veszprémi illetőségű céhlegények szabadulólevelei (1779–1807)

Irodalom

- ABAFI 1878 = ABAFI Lajos: Zsoldos Ignác. = Figyelő. Irodalomtörténeti Közlöny. III. kötet. Budapest, 1878. 392–396.
BAUER 2019 = BAUER Marcell: A Nátkay család. A család eredete, valamint pápai-, és tolnai-ága a 19. század végéig. = Lapok Pápa Történetéből. 2019. 1–3. sz. 1165–1182.
BECSKEREKI 2018 = BECSKEREKI László: A nemesszalóki Szakonyi család. Kézirat, 2018.
BENE 2014 = BENE László: A tárkányi református templom. = Hét határ. Református hitéleti lap 18 (2014) 12. sz. (december) 4–5.

¹²⁷ Zsoldos János dédunokájának, *Cserba Aurélnak* a szíves közlése.

- BONA Gábor: Az 1848/49-es szabadságharc tisztikara. (Online adatbázis: <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Bona-bona-tabornokok-torzstisztek-1/> (Letöltés: 2019. október 18.)
- BONCZ 1899 = Dr. BONCZ Ödön: A Szentgyörgyvölgyi Bakacs család. = Turul (A Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság Közlönye.) Budapest, 1899. 1–21.
- CSILLAG 1968 = CSILLAG István: A Semmelweis-koncepció egy előzménye a magyar orvosi irodalomban. = Orvosi Hetilap 109 (1968) 16. sz. 874–877.
- CSILLAG 1970 = CSILLAG István: Újabb adatok a Semmelweis-koncepció magyarországi előzményéhez. = Orvostörténeti Közlemények 55–56. Budapest, 1970. 201–206.
- CSÜRÖS 1905 = Dr. CSÜRÖS Ferenc: Csokonai collegiumi pöre. = Irodalomtörténeti Közlemények. 15 (1905) 4. füzet, 445–464.
- EÖTVÖS 1901 = EÖTVÖS Károly: A legöregebb táblabíró. = Uő.: Magyar alakok. Budapest, 1901. 195–203.
- ERDŐS 1998 = ERDŐS Ferenc: Forradalom és szabadságharc Fejér megyében (1848–1849). Székesfehérvár, 1998. (Fejér Megyei Levéltár Közleményei, 23.)
- GRÁBICS–HORVÁTH–KUCSKA 2003 = GRÁBICS Frigyes – HORVÁTH Sándor Domonkos – KUCSKA Ferenc (szerk.): Győri életrajzi lexikon. Galgóczi Erzsébet Városi Könyvtár, Győr, 2003.
- GULYÁS 1940 = GULYÁS Sándor (szerk.): A kiskunhalasi református Szilády Áron Gimnázium évkönyve az 1939–1940. iskolai évről. Kiskunhalas, 1940.
- H. SZABÓ 1994 = H. SZABÓ Lajos: Pápa és környéke 1848–1849. Pápa, 1994.
- HARIS 1998 = HARIS Andrea: Telkek és tulajdonosok. A pápai „Hoszu uttza” krónikája a 17–18. században. = Koppány Tibor hetvenedik születésnapjára. Művészettörténet – műemlékvédelem 10. Budapest, 1998. 343–372.
- HUDI 2001 = HUDI József: A pápai református leányiskola rendtartása 1819-ből. = Acta Musei Papensis / Pápai Múzeumi Értesítő, 7. Pápa, 2001. 137–143.
- HUDI 2004 = HUDI József (s. a. r., szerk.): Hunkár Antal visszaemlékezése és iratai. Pápai Református Gyűjtemények, Pápa, 2004. (A Pápai Református Gyűjtemények kiadványai, Forrásközlések, 6.)
- HUDI 2009 = HUDI József: Könyv és társadalom. Könyvkultúra és művelődés a XVIII–XIX. századi Veszprém megyében. Szerk.: Lipták Dorottya. OSzK–Gondolat, Budapest, 2009. (Nemzeti Téka / Bibliotheca Nationalis Hungariae)
- KAPRONCZAY 2014 = KAPRONCZAY Katalin: Zsoldos János, Veszprém megye főorvosa és a nyelvészet. = Magyar Orvosi Nyelv 14 (2014) 2. sz. 87–90.
- KOI 2013 = dr. KOI Gyula: Külföldi hatások a magyar közigazgatás-tudományban. Hazai és nemzetközi tudománytörténeti visszapillantás a kameralisztika időszakától a Magyar-iskola koráig. Doktori (PhD) értekezés. Győr, 2013. = http://real-phd.mtak.hu/93/1/phd_nyilvanos_vedes_koi.pdf (Letöltés: 2019. október 20.)
- KONCZ 2017 = KONCZ Pál: Papírművészet és könyvművészet Veszprém megyében a 18–20. században. Szerk.: Jakab Réka. Veszprém, 2017.
- KÖVY 1994 = KÖVY Zsolt: A református egyház szerepe Pápa város életében (1520-tól napjainkig). = Tanulmányok Pápa város történetéből. A kezdetektől 1970-ig. (Főszerk.: Kubinyi András.) Pápa, 1994. 599–644.

- KRÁNITZ–KÖBLÖS 2018 = KRÁNITZ Zsolt – KÖBLÖS József: A Dunántúli Református Egyházkerület prédikátorai és rektorai II. 1761–1849. I–II. Pápa, 2018. (A Pápai Református Gyűjtemények kiadványai, Forrásközlések, 15–16.)
- MÉSZÁROSNÉ 1976 = MÉSZÁROSNÉ Varga Mária: Zsoldos János (1767–1832) Veszprém megye első tisztiorvosa. = Orvostörténeti Közlemények 80 (1976) 7–47.
- MÉSZÖLY 1917 = MÉSZÖLY Gedeon: Zsoldos Ignác és gróf Széchenyi István. I–III. = Akadémiai Értesítő 28. Budapest, 1917. 58–64., 106–115., 397–404.
- MÉSZÖLY 1942 = MÉSZÖLY Gedeon: Zsoldos Ignác a „Falu jegyzője”-ről és Rózsa Sándorról. = Nép és Nyelv. Néprajz-, nyelvészet- és irodalomkedvelők folyóirata, Szabadka, 2 (1942) 32–39.
- NAGY 1865 = NAGY Iván: Magyarország családai. XII. kötet. Pest, 1865.
- SEMMELWEIS 1858 = SEMMELWEIS Ignác: A gyermekágyi láz kóroktana. (Aetiologie des Puerperalfiebers.) = Orvosi Hetilap 2 (1858) 1. sz. (január 10.) 1–5., 2. sz. (január 17.) 17–21., 5. sz. (február 7.) 65–69., 6. sz. (február 14.) 81–84., 21. sz. (május 30.) 321–326., 22. sz. (június 6.) 337–342.
- SZAKÁL–GYARMATI 2002 = SZAKÁL Aurél – GYARMATI Andrea: Kiskunhalasi életrajzi lexikon. Kiskunhalas múltjának jeles szereplői. = Kiskunhalas almanach. Szerk.: Szakál Aurél. Kiskunhalas, 2002. 216–217.
- SZINNYEI 1891–1914 = SZINNYEI József: Magyar írók élete és munkái. I–XIV. Bp., 1891–1914.
- SZLUHA 2012 = SZLUHA Márton: Vas vármegye nemes családjai. II. Budapest, 2012.
- SZOBI 1870 = SZOBI Pál: Rendkívüli halálozás a barsi egyházmegye lelkészei közt. = PEIL 13 (1870) 19. sz. (május 15.) 574–576.
- TÓTH 1869 = TÓTH Lőrinc: Zádor György magyar akadémiai tag emlékezete. = Értekezések a társadalmi tudományok köréből 1. 1867–1870. Pest, 1873. (9. sz. Pest, 1869)
- TÓTH 1886 = TÓTH Lőrinc: Emlékbeszéd Zsoldos Ignác a M. T. Akadémia rendes tagja felett. = A Magyar Tudományos Akadémia elhunyt tagjai fölött tartott emlékbeszédek. IV. kötet, I. szám. Budapest, 1886.
- TÓTH 1931 = TÓTH Endre: Mándi Márton István élete. Pápa, 1931.
- TRÓCSÁNYI 1931 = TRÓCSÁNYI Dezső: Mándi Márton István tudományos munkássága. Pápa, 1931.
- VARGHA 1916 = Dr. VARGHA Zoltán: A Márton-család. = Turul (A Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság Közlönye) Budapest, 1916. 46–96.
- ZALA 2004 = Zala megye archontológiai és genealógiai adattára 13–16. század. CD-ROM. Budapest – Keszthely, 2004.

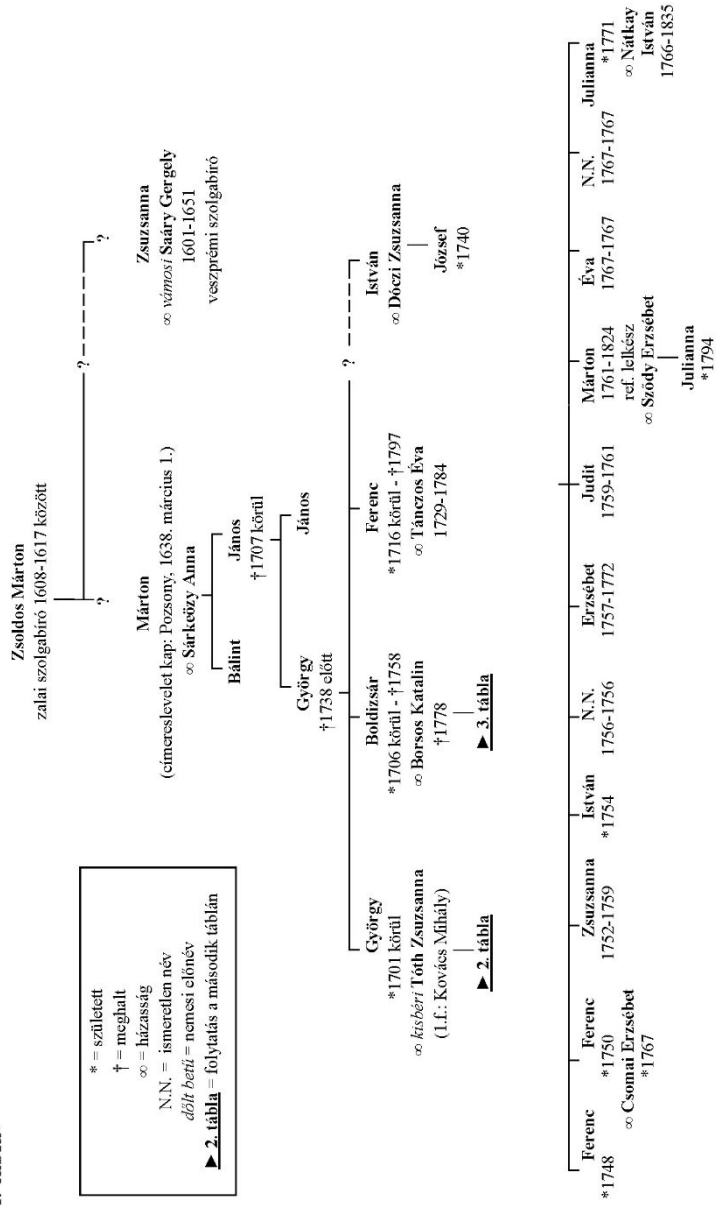
BAUER MARCELL

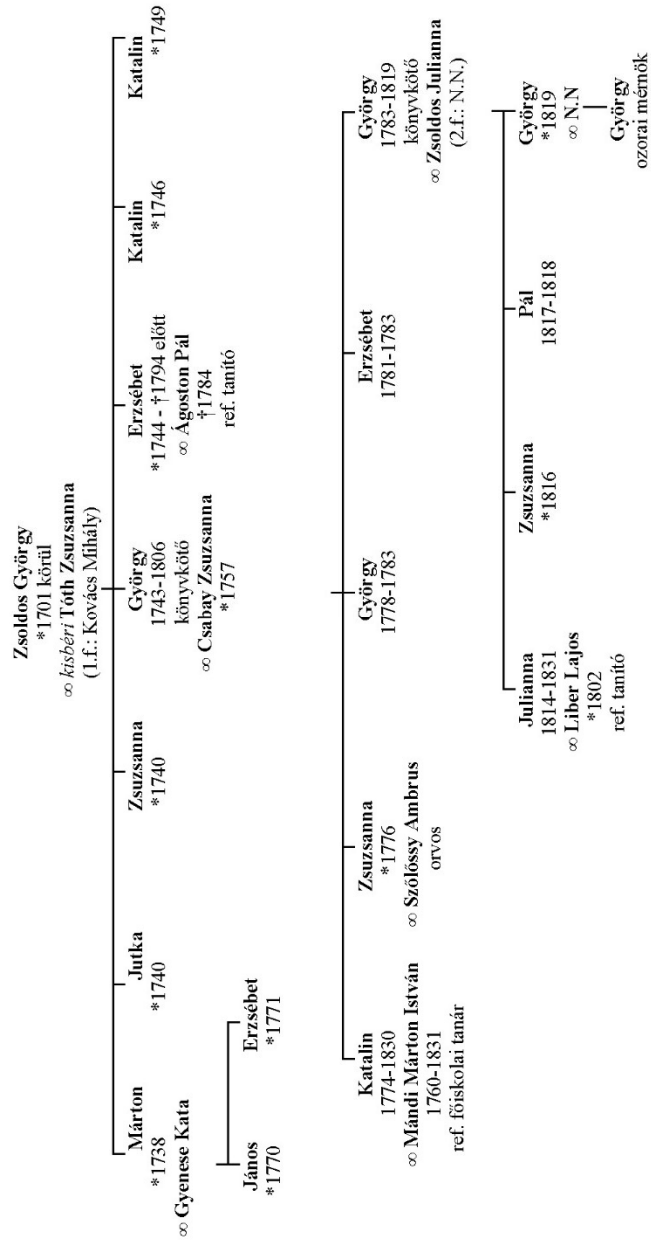
A szentgyörgyvölgyi Zsoldos család leszármazása

1. tábla:

* = született
 † = meghalt
 ∞ = házasság
 N.N. = ismeretlen név
dólt betű = nemesi előnév
 ► **2. tábla** = folytatás a második táblán

2. tábla:

3. tábla:

